

© DARWIN COOKE / RICHARD STARK'S PARKER: THE HUNTER

Dekkarisarjakuvien jännittävä historia

Salapoliisit, jeparit, yksityisetsivät, seikkailijat ja siviilinuuskijat ovat vallanneet vakaan sijansa sarjakuvassa. Dekkarisarjakuvat ovat seuranneet rikoskirjallisuuden ja jännitysviihteen kehitystä 1900-luvun taitteesta asti ja toimineet välillä myös edelläkävijöinä. Murhamysteerit, rikokset ja trillerit ovat tulleet niin tutuiksi, että sarjakuvan huvitteellinen comics-nimitys tuntuu sängen vinoutuneelta.

TEKSTI ASKO ALANEN

Sarjakuvan symbioosi rikoskirjallisuuden, elokuvien ja tv-sarjojen kanssa on mitä selvin. Dekkarisarjakuvat jakavat lukemattomia sankareita, heidän esikuviaan, toimintamiljöitä, kliseitä, retroelementtejä ja tunnettuja kirjoittajia. On vaikea rajata puhdasta dekkari-sarjakuvaa, sillä rikosten selvittely, lain puolestajien ja rikkojien kamppailu, on keskeinen elementti jo seikkailuklassikoissa. Dekkarirooleja ja juonikuvioita löytää parodisista kuvatarinoista ja perhesarjoista. Lastensarjakuvissa, Mikki Hiirtä ja Muumia myöten, on salapoliisinsa ja rikosmysteriänsä.

taitteessa alkoi myös salapoliisitarinoiden kultakausi.

Brittisanomalehdissä Sherlock Holmesin seikkailut tekivät hienoilla oheiskuvilla tunnetuksi piippua, viittaa ja *deerstalker*-hattua kantavan ikonin. Sarjakuvaoikeuksia ei herunut, joten hahmo esiintyi vain parodioissa tai cameo-rooleissa. Lukuisista *spoofeista* tunnetuin oli Sherlocko The Monk (1910), apinakasvoinen satiirihahmo. Nimi muuttui **Conan Doyle**n painostuksesta Yksityisetsivä Hawkshaw'ksi. Apuri Watso vaihtui Evers-tiksi. Älyllisten salapoliisien ja kartanomysteerien aika jäi sarjakuvissa lyhyeksi, kun I

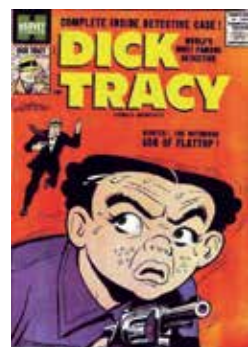
käsitteellöityä ja **Alex Raymondin** piirtämä Salainen agentti X-9, nimetön agentti nimettömän viraston palveluksessa. Sotavuosina toiset tekijät antoivat nimeksi Phil Corrigan ja työnantajaksi paljastui FBI.

Sarjakuvalehdet kierrättivät aluksi strippisarjoja, mutta uraa uurtava Detective Comics (1937) perustui alkuperäismateriaaliin, "kovaksikeitettyihin dekkaritarinoihin", kuten fu-manhumaisen Ching Lungin, G-mies Speed Saundersin tai **Simon & Shusterin** Sam Bradley'n edesottamuksiin.

Lehden tähdeksi nousi **Bob Kanen** Batman, joka vei rikostutkimukset mielikuvitusmaailmihin muiden supersankarien kera. Trikooveikkoja kiinnostavampia dekkarittyyliä sankareita olivat maagisia kykyjä omaavat The Shadow, Spirit ja Taika-Jim, joissa saattoi aistia noir-tyylinen psykologisen pimeyden kosketuksen.

Sodasta palattuaan **Alex Raymond** loi uudenlaisen yksityisetsivän, silmälasipäisen Rip Kirbyn (1946), joka viihtyi tupakkakassa, piippu suussa ja valokuvamalli Honey Dorian kainalossa. Entinen merijalkaväen sotilas otti vastaan vaarallisia tehtäviä ja kohtasi karskejakin konnia. Apurina oli hovimestari, entinen murtovaras Desmond.

Kirbyn kanssa suosiosta kilpaili "nykyajan Robin Hood", Pyhimys, sivistynyt mestarivaras, 1920-luvun kirjojen ja sota-ajan elokuvien seurapiirilurjus. Kirjailija **Leslie Charteris** kirjoitti sarjaa itse, mutta muuten sarjakuvalehtien ja sanomalehtisarjojen kukoistuksen aikaan dekkariteiltä poimittiin tuttuja sankareita kuin liukuhihnalle. Tarkastaja Wade, Charlie Chan, Perry Mason, Nero Wolfe, Sam Spade ja Ellery Queen saivat kaikki tilaisuus-

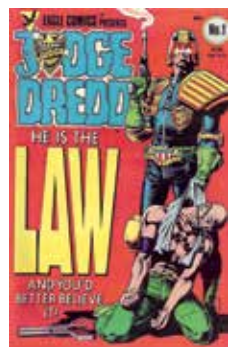
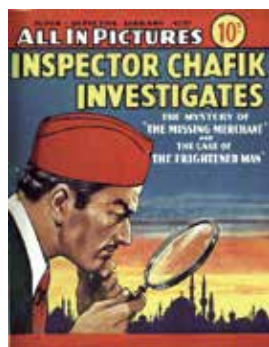

Villi länsi toi varhain sarjakuvaan poliisitarinat, joissa marshalit ja seriffit ottivat kiinni tappajia, postivaunujen ja junien ryöstäjiä sekä mafialuokan konnakeisareita kätyreineen. Supersankarit olivat yli-inhimillisiä lainvartijoita ja korttelipoliiseja ennen kuin vastaan tuli maailman tai universumin mahtikonnia. Tieteissarjakuvissa kuhisee tulevaisuuden poliiseja Rick Randomista Judge Dreddiin, ja fantasian kauhulaita kytkeytyy makaaberimpiin dekkaritarinoihin. Toimintatrillereistä vain sotasarjakuvat voi jättää laskuista. Niidenkin tuntumassa on seikkailusarjakuvia, kuten **Milton Caniffin** Terry sodassa ja seikkailuissa ja **Steve Canyon** tai ranskalais-belgialaisen koulukunnan pilotit tai iskuryhmät.

maailmansodan jälkeinen kuohunta ja kielto-laki vauhdittivat järjestäytyneen rikollisuuden ja liittovaltion poliisin (FBI) toimintaa, mikä synnytti populaarilegendoja lain molemmin puolin. Pulp-lehdet nostivat pinnalle ajankoh-taiset gangsterisodat, nukkavierut yksityiset-sivät sekä suoraa toimintaa suosivat G-miehet. Black Mask -lehden Sam Spaden ja Philip

Sherlockin ja Eliotin perilliset

Dekkarisarjakuvan painopisteet on selvästi määriteltä rikoskirjallisuuden tekijöiden, julkaisijoiden, harrastajien ja tutkijoiden kiteytyksissä. Elokuvat ja sarjakuvat ovat uskollisesti omineet kehitysvaiheet salapoliiseista pulpiin, noir-teemoista poliisirealismiin ja vakoilutrillereistä yhteiskunnallisiin rikostarinoihin. Sarjakuvan syntyvuosina 1900-luvun

Marlowen vaikutus rikossarjakuvaan on mitaattamaton, mutta kieltoain aikaan ja jälkimainingeissa valokuvassa oli FBI:n Eliot Nessin samastuva poliisi Dick Tracy. **Chester Gouldin** sarja kertoi sumeilematta Chicagon veri-

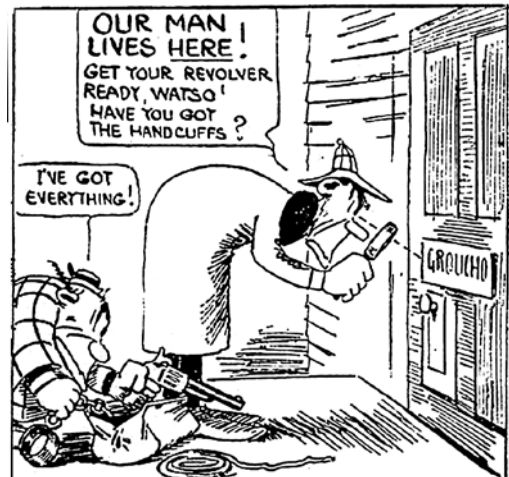
tensa sodan jälkeisinä vuosikymmeninä. Sarjakuvasensuuri, *Comics Code*, teki Yhdysvalloissa lopun pulp-henkisestä dekkari-sarjakuvasta eli rikosten, kauhun, väkivallan ja seksin tuottamasta "nuorison turmeluksesta".

Sarjakuvan syntyvuosina 1900-luvun taitteessa alkoi myös salapoliisitarinoiden kultakausi.

sistä gangsterisodista. Konnagalleriaa elävöittivät monet nokkelasti karrikoidut kovanaamat. Poliisin toiminnan tarkassa kuvauksessa Tra-cykin on Sherlockin perillisiä.

Pian kuvioihin tuli **Dashiell Hammettin**

Säädyllysten sanomalehtisarjojen rinnalle tuli vielä kiltimpien tv-sarjojen sarjakuvaversioita. Karskit *Spicy Detective Stories*- ja *Crime Does Not Pay!*-lehdet väistyivät *Burken* lain ja *Peter Gunnin* kaltaisten tv-sovellusten tieltä.

Marx-veljesten sanotaan saaneen o-oppuiset lempinimensä Sherlocko-sarjakuvasta.

Brittiläiset supernuuskijat

Isossa-Britanniassa aloitettiin 1800-luvun lopun kuvitetuista pulp-henkisistä *penny dreadfulista*, rikoslukemistoista ja lehtien jatkojännäreistä. Sarjakuvalukemistot Comic Cuts ja Chips aloittivat jo vuonna 1890. A.A. Milne kuvasi niiden sensaatiohakuista luonnetta termillä *ha'penny and dreadfuller*. Ensimmäinen merkittävä yksityisetsivä, kova-kasvo Buck Ryan aloitti vasta vuonna 1937 sanomalehtistriippinä.

© JUANJO GUARNIDO

Lähes ylivertainen kuvien taide nostaa kissapetoina näyttävien pulp-dekkarihahmojen selkkaukset genren kärkeen.

Vasta toisen maailmansodan jälkeen realistisen piirtäjäkoulukunnan tekijät pääsivät esille Eaglen (Dan Daren julkaisija) kaltaisissa lehdissä. Dekkareina olennaisimpia olivat Fleetwayn pikkulehdet, jotka tulivat tutuksi myös Korkeajännitys-sarjassa heti vuodesta 1953 alkaen. Super Detective Library ilmestyi vuosina 1953–1960 ja sen tunnetuimmat sankarit ovat Sherlock Holmes, Pyhimys, Bulldog Drummond ja Fu Manchu.

Dick Barton oli radiosankari, Harry Lime elokuvakonna (*Kolmas mies*). Tutustuttiin myös tietepoliiseihin Rod Collinsiin ja Rick Randomiin, Bagdadin Tarkastaja Chafikiin sekä naisetsivä Lesley Chayneen, joka vieraili Helsingin olympialaisissa. Myös Rip Kirby ja Buck Ryan vierailivat. Sotavakooja John Steel jatkoi siviilietsivänä Thriller Comics -lehdissä. Niissä oli lähinnä historiallisia romaanihahmoja ja lännensankareita, kunnes sotaurhot Battler Brittonin johdolla muuttivat "kuvakirjastot" täysin sota-aiheisiksi.

Jatkojuonisia strippejä kohensivat 1960-luvun tullen alan kovimmat tekijät. Peter O'Donnell ja piirtäjä Jim Holdaway olivat jo tehneet kuusi vuotta dekkarisarjaa Romeo Brown. Heidän naispuolinen sankarinsa, entinen suurrikollinen Modesty Blaise toimi brittien salaisen palvelun apurina, joka ratkoi rikoksia uskollisen apurinsa Willie Garvinin kanssa. Kirjoihin perustuva James Bond-strippisarja ilmestyi jo vuodesta 1958 lähtien, joten agenttitrillerit vaikuttivat Modestyn toimenkuvaan. Piirrostyylissä oli samaa särmää kuin John McLuskyn Bond-hahmotuksessa (ennen Connerya), joskin Holdaway arvosti Alex Raymondin sulavaa piirrostaideetta. Myöhemmistä Blaise-kuvittajista Bondia piirsi myös Neville Colvin. John M. Burns kuvitti kadonneita jäljittävän etsiväparin, Vainukoirien (1966–1971), seikkailuja.

Ranskan-Belgian kovaotteiset miehet

Ranskalaisella kielialueella sarjakuvat olivat hupilehtiä tai lasten kuvakirjoja, kunnes 1930-luvun amerikkalainen tarjonta yllytti rapakon takaisten seikkailutrendien seurantaan. Sota-aika lisäsi amerikkalaistyyllisen viihteen kysyntää ja miehityksen jälkeen sarjakuvantekijät tyydyttivät sitä toden teolla. Katolisen poikalehden Tintti ehti tehdä tutkivaa seikkailujournalismia jo vuodesta 1929 lähtien. Hergén luomuksesta tuli suuri vaikuttaja eurooppalaiselle dekkarisarjakuvalle pelkistetyn piirrostyylinsä ja seikkailuviihtymyksensä ansiosta. Elämysturismien joukossa on Sarviaisen salaisuuden ja Castafioren korujen kaltaisia rikosarvoituksia. Nimikkolehden Tintin (vuodesta 1946) kaltaiset jatkoantologiat loivat pohjaa sarjakuvien ja albumikulttuurin kukoistukselle.

Yhteisessä lehdessä tulivat oitis tunnetuiksi samantyylliset Barelli ja Blake & Mortimer. Vaaroille altis teatterinäyttelijä ratkoi arkisempia rikoksia, kun taas brittikaksikko, tiedemies ja salaisen palvelun kapteeni ovat dekkarigenren mielikuvituksellisempaa marginaalia scifi-teemoineen.

Edelleen 1950-luvulla tulivat yksityisetsivät Ric Hochet, stereotyyppinen britti Eversti Clifton ja arvoituksellisempi Gil Jourdan. Toimintavalmis reporteri Bob Morane siirtyi aikanaan lehteen, jossa hengenheimolaisia olivat modernit seikkailijat Bernard Prince ja Bruno Brazil. Samantyyllisiä ovat myös myöhemmät trillerisarjat Largo Winch ja XIII.

Toinen belgialainen antologialehti Spirou (vuodesta 1938) oli vähemmän aikuinen ja "pottunokkaisemmin" piirretty. Nimisarjakuva Piko ja Fantasio yhdisti humoristisesti rikostarinoita ja universaaleja seikkailuja.

Henoviivaisen Alex Raymondin vaikutus sarjakuvataiteeseen on vertaansa vailla.

Vasta 1970-luvulla lehteen tuli dekkarisarjoja, kuten gangsteriaikojen mustan parodininen Sammy Day tai seikkailujattaret Natasha ja Yoko Tsuno. Jälkimmäisestä kehkeytyi puhdas scifisarja. Natasha-taiteilija Walthery piirtää myös 1990-luvun amerikkalaista naispoliisia Rubiinina.

Ranskalainen Pilote (1959–1989) toi esiin keskeisiä sarjakuvahahmoja Asterixista Vale-rianiin, mutta dekkarikytkökset olivat seik-

kailuihin ja fantasioihin satunnaisemmin sisäänrakennetut. Aikuisille osoitettu L'Écho des savanes aloitti vuonna 1972, ja pian siihen kertyi taiteellisesti kunnianhimoisinta ja visuaalisesti kiehtovinta sarjakuvaa myös trillerien, kauhun ja tieteisseikkailujen piiristä.

Näyttävintä jälkeä julkaisi Metal Hurlant (vuodesta 1974), jonka piirissä työskenteli ristiin samoja käsikirjoittaja- ja piirtäjämestareita kuin muissa antologialehdissä. Heavy

Pulp-lehdet nostivat pinnalle ajankohtaiset gangsterisodat, nukkavierut yksityisetsivät sekä suoraa toimintaa suosivat G-miehet.

Metal -nimellä lehti teki invaasion rapakon taa. Outo sarjakuvataide johti ennen pitkää Yhdysvalloissa kokonaisteosten yleistymiseen, trade-niteinä sekä sarjakuvaromaaneina.

Vuonna 1978 perustettu À Suivre oli yleiseurooppalainen antologialehti, jossa rikoksia ratkoivat eläinhahmoinen noir-pastissi Tar-

sarjojen vuohon laskee aina uusia sivujokia, viimeksi upeat noir-tyylitelmät, kissainhimillinen Blacksad tai kylmän murhaava Tappaja. Myös mafiakronikka *Olipa kerran Ranskassa* on vaikuttava.

Italiassa elää mustan tai keltaisen (giallo) kioskikirjallisuuden fumetto-perinne. Maan sarjakuvataiteilijat ovat espanjalaisten piirtäjien tavoin päässeet esille brittiläisten ja ranskalaisten sarjojen kautta yksin tai liukuhihna-studioissa. Jotkut ovat ylittäneet Yhdys-

tamissa albumeissa, Amok-antologioissa tai seurojen lehdissä. **Hannu Lukkarisen Andrew Vachssin** teksteihin tekemät julmat Alamaailma-albumit olivat selvää dekkarisarjakuvaa. Jerry Cotton -lukemisto nousi kuolleista nimikkosarjakuvalla höystettynä. **Timppa Mäkelän Kalliokadun blues** on kotoisan karikatyyristä rikos- ja miljöökuvasta. **Ilpo Koskelan Aleks Revel ja Ketolan & Rauhan** tuoreempi tutkija Anni Isotalo ovat kansainvälisiä seikkailijoita.

valtoihin asti. Italiassa lännensarja Tex Willer on hallinnut kioskeja yli 60 vuotta, mutta rinnalla on myös rikos-sarjoja: mestarivas Diabolik (vuodesta 1962), palkkasoturi Tuntematon, okkulttinen dekkari Martin Mystère, naisetsivä Julia ja Marseillen kostaja Demian.

Sarjakuva ja dekkarit löysivät toisensa Suomessa

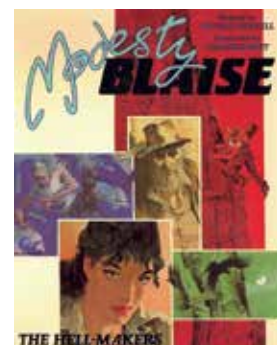
Pilapiirtäjistä kehittyi Suomessa realistisen tyylin taitajia kansallisten seikkailujen kuvittajiksi. Jännäriaiheet olivat historiallisia sota- tai seikkailutarinoita. **Kari Suomalainen** aikoi nuorena olla jopa uusi Alex Raymond. Toinen Raymondin ihailija **Veikko Savolainen** loi oman Rip Kirbynsä, taidemaalari Joonaksen, joka ajautuu jännittävästä selkkauksesta toiseen.

Seuraavassa piirtäjäsukupolvessa näkyi jo sarjakuvalehtien ja -albumien tuntemus. Painopisteiksi tulivat vit-sistrippien ohella underground-pop-taide, punkvuosien tee-se-itse-kirjo ja lastensarjakuvat Muumin jäljissä. Dekkarijutut olivat enintään parodisia, kuten **Mauri Kunnaksen Jerry Cottonen** ja **Kotlant Jaarti**. Myös fantasian ja naamiosankarien saralla pysyttiin pastisseissa, paitsi tyyliltään vaikuttavin **Kari Leppänen**, joka ei pidä työtään suomalaisena sarjakuvana. **Tarmo Koiviston** 1980-luvun Mämmilässä ruoditaan taitavasti yhteiskunnallisen rikoskirjan tavoin talousrikollisuutta.

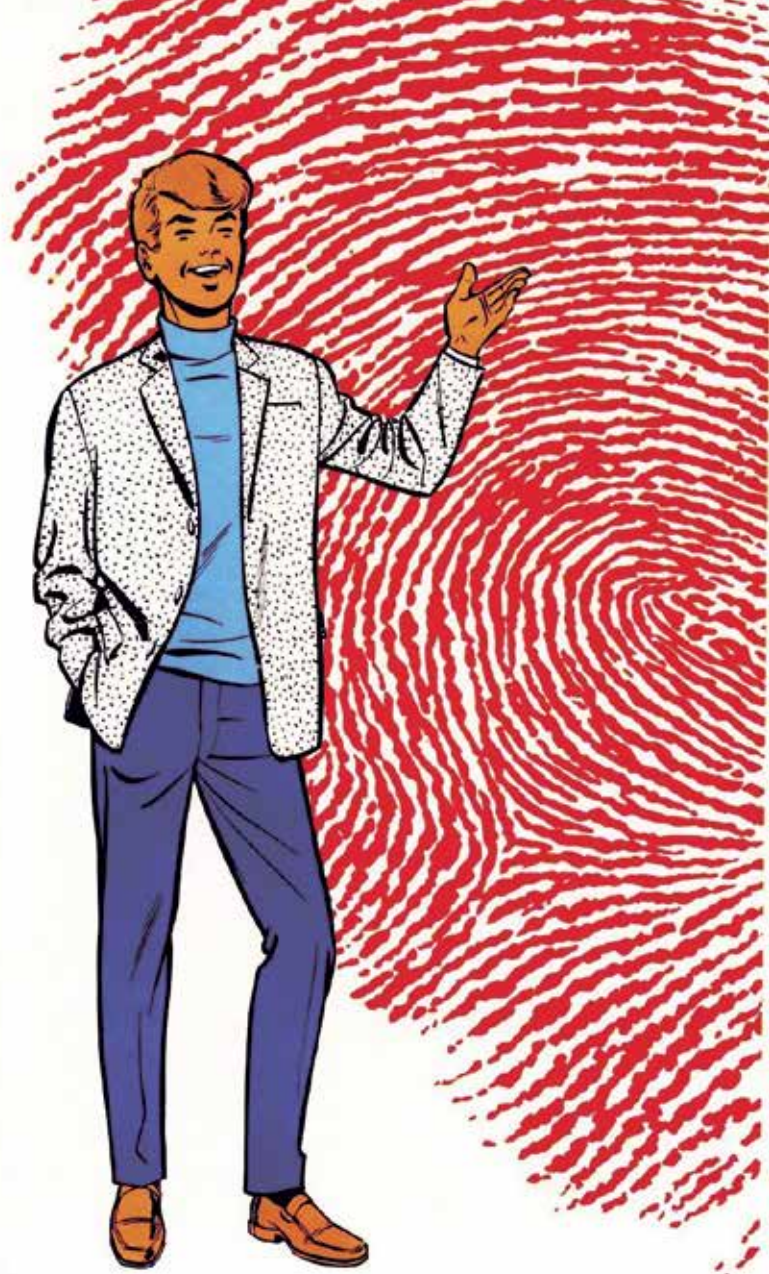
Vasta 1990-luvulla sarjakuvantekijät löysivät taiteenlajinsa mahdollisuudet laajemmin. Kauhun ja fantasia-aiheet kiehtoivat tekijöitä laajasti scifi-aikakauslehti Tähtivaeltajan sivuilla, muu-

dekkarien uusin vuosituhat tiesi kiihtyvää julkaisutahtia ja pokkaribuomia. Dekkarikirjailijat kiinnostuivat yhteistyöstä piirtäjien kanssa, jolloin kotimaiset Korkeajännitys-julkaisut saattoivat **Samsonin**, **Petri Hiltusen** ja **Jari Rasin** kanssa yhteistyöhön **Taavi Soininvaaran**, **Wexi Korhosen**, **Jarkko Sipilän & Jouni Mölsän**, **Tapani Baggen**, **Leena Lehtolaisen & Paula Arvaksen**. Aikaan saadut *Kieltolain* ja *Vaaran vuosien* seikkailut ovat historiallisia ja poliittisia dekkareita. Samaan aikaan **Kristian Huitula** julkaisi taitavan psykologisen trillerialbumin *Puunukke*.

Dekkarisarjakuvan uusin ulottu-

vuus on sähköisissä lukemistoissa. Rikoskirjailijoiden osuuskunta CrimeTime pyrki julkaisemaan otollisimpia uudestaan. Seuraavaksi teetettäisiin uutta sarjakuvaa CrimeTimen nimekkäiden kirjailijoiden teksteistä ja hahmoista, kuten **Harri Nykäsen** Raidista tai yhteiset teema-antologiat *Tykistä* ja *Taksista*.

© GILBERT GASCARD (TIBET)

Ric Hochet ("kim moke") sai Suomessa lattean nimen Riku Oksa.

Comics Code teki Yhdysvalloissa lopun pulp-henkisestä dekkarisarjakuvasta.

Trillerikirjailija Taavi Soininvaara kirjoitti Kansalaissodan ja Talvisodan Korkeajännityksen sankarikaksikolle ensimmäisen Vaaran vuosien seikkailun.

Sarjakuvaromaanin arvovalta kasvaa dekkareissakin

Ranskankielinen sarjakuvataide nauttii koviin kansiin huolella painettujen kokonaisteosten luonnollisesta arvostuksesta. Sanomalehdistriippien ja sarjakuvalehtien angloamerikkalainen perinne ei nosta kuvatarinoita edes

vakirjoittajia ja sarjakuvataiteilijoista visuaalisia dekkarintekijöitä. Skottilaiset Ian Rankin ja Denise Mina ovat kirjoittaneet Hellblazer-teoksia, Mina myös *Vakavasti sairas perhe* -kirjan sekä sarjakuvaversio Stieg Larssonin trilogiasta. Neil Gaimanilla (Sandman) on rinnakkaisura sarjakuva- ja fanta-

Dekkari, rikos ja sen ratkaisu, on luontevin sarjakuvaromaanien genre, toisin kuin supersankarien loppumaton taistelu toisia supervoimia ja omia rajojaan vastaan.

kioskipokkarin saati rikosromaanien tasalle. Sarjakuvaromaanin kaltaisia julkaisuja on pitkään kokeiltu. Uranuurtaja, 128-sivuinen *It Rhymes With Lust* (1950), on noir-dekkari. Monista yksittäisteoksista ja vaihtelevista nimityksistä (*picto-fiction*, *graphic prose*) termi "graphic novel" jäi käyttöön Will Eisnerin teoksen *Sopimus Jumalan kanssa* (1978) menestyksen ansiosta.

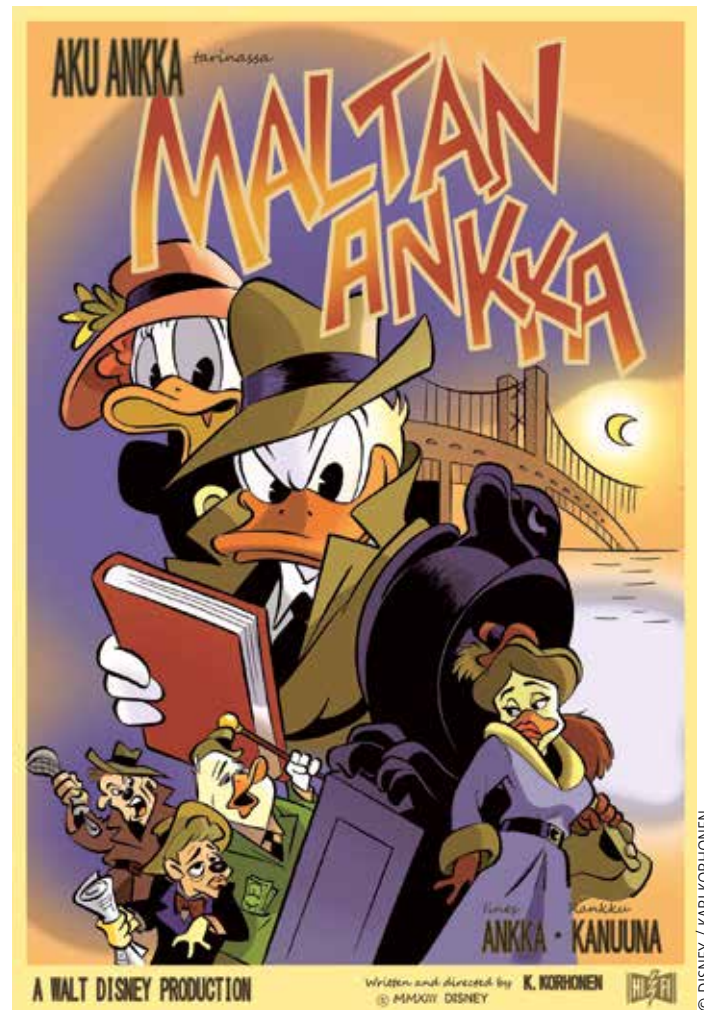
Dekkari, rikos ja sen ratkaisu, on luontevin sarjakuvaromaanien genre, toisin kuin supersankarien loppumaton taistelu toisia supervoimia ja omia rajojaan vastaan. Formaatti on tehnyt hyvistä dekkarikirjoittajista sarjaku-

siaromaanien tekijänä. Max Allan Collins pätee Dick Tracyn kirjoittajana, dekkaristina ja elokuva/tv-kirjasoveluksissa. Originaali dekkarisarjakuva Matkalla Perditioniin on alan kulmakivi.

Sarjakuvan huippunimistä dekkariharrastajan on mahdoton ohittaa Frank Millerin *Batman: Vuosi 1-* ja *Sin City* -sarjoja, käsikirjoittaja Alan Mooren suurteoksia *V niin kuin verikosto*, *Vartijat* ja *Helvetistä* tai *Azzarello & Risson 100 luotia* -kirjoja. Dekkarisarjakuvan tulevaisuus näyttää mustanpuhuvulta, eli lajityypin kannalta lupaavan kiehtovalta.

Mauri Kunnas muunteli vapaasti Jerry Cotton -parodiahaamon nimeä muun muassa Jeff Cottoseksi.

Klassisesta jännityselokuvasta tuli ankkari Kari Korhosen käsittelyssä.